

VOLUNTARY WORK AND PRACTICES OF RESISTANCE

Space, gender, and protests in the northern inland of Sweden

ANNA SOFIA LUNDGREN AND ANGELIKA SJÖSTEDT

Keywords

Voluntary commitment, gender, rural protest, Norrland

Summary

This article focuses on rural life and the voluntary commitment that it often seems to require. It builds on extensive ethnographic material collected between 2013 and 2020 in the northern inland of Sweden. The geographic conditions are marked by sparsely populated areas with villages and some smaller towns with forest industry and tourism as primary sources of income. They have also, at least since the financial crisis in the 1990s, been marked by a withdrawal of the welfare state and welfare services as well as by depopulation. The article engages with how voluntary engagement in its various forms takes shape and how its meanings are based on what the engagement implies, where it is performed, how it is expressed, as well as on who is participating. This article explores these voluntary geographies as a *contested space* where notions of gender both structure and become structured by neoliberal discourses of hopes as well as fears for the future.

Med avstamp i Norrlands inland undersöker artikeln frivilligengagemang och motståndspraktiker på landsbygden med fokus på hur genusstrukturer och nyliberala diskurser formar denna typ av organisering. Hur ser detta frivilligengagemang ut och hur får det mening? Var och hur sker det, vem deltar och på vilka villkor?

FRIVILLIGENGAGEMANG OCH MOTSTÅNDSPRAKTIKER

Landsbygder, genus och protester i Norrlands inland

ANNA SOFIA LUNDGREN OCH ANGELIKA SJÖSTEDT

Frivilligengagemang på landsbygder har visat sig vara starkt genomsyrade av genusnormer (se till exempel Dahl 2004; Forsberg 2010; Lundström och Lindgren 2015). Sådana normer präglar exempelvis vilka framtider de som engagerar sig föreställer sig, och det motstånd de möter från både makthavare och medengagerade (till exempel: Sjöstedt Landén 2017; Sjöstedt Landén och Fotaki 2018). I en samtid då behovet av frivilliginsatser ökar, särskilt i relation till den nedskärning i välfärdstjänster som många norrländska landsbygder upplever, finns alltså all anledning att fortsätta brottas med förståelser av hur genus verkar i dessa sammanhang.

I den här artikeln undersöker vi människors berättelser om sitt engagemang på och för norrländska landsbygder. Mer specifikt undersöker vi på vilka sätt betydelser av genus aktiveras och artikuleras, hur genusrelationer ifrågasätts eller förstärks, samt hur detta kan säga något om villkoren för engagemang i dubbel bemärkelse – för vem som engagerar sig och hur, men också för vad som uppfattas som ett rimligt mål för engagemang. Materialet består av intervjuer och behandlar olika typer av engagemang, alltifrån relativt oorganiserade hjälpsatser till deltagande i organiserade protester. Berättelserna förenas dock av

att de aktiva beskriver engagemanget som nödvändigt för att kunna leva på landsbygder. Analytiskt har vi stannat upp vid vad vi kallat konfliktlinjer i materialet, det vill säga teman som återkommit i berättelserna och som skavt och komplicerat de intervjuades försök att skapa enhetliga narrativ. Genom att fokusera på konfliktlinjer synliggörs engagemanget, men också den lokala bygden, som ett slags ”contested space” (Skinner och Winterton 2017) – öppet för olika och ibland även motstridiga betydelser.

Diskurser om landsbygder, engagemang och genus

Många studier har försökt identifiera och beskriva de diskurser genom vilka landsbygder görs meningsfulla (se till exempel Baylina och Gunnerud Berg 2010; Nilsson och Lundgren 2015; Lundgren och Johansson 2017). Det är en typ av kartläggningsförsök som synliggör hur landsbygd som fenomen kan betyda väldigt olika saker och hur det också kan sägas pågå en kamp om vilka betydelser som i varje givet sammanhang ska få företräde. I en nyligen publicerad artikel identifierar statsvetaren Markus Holdo (2020) fyra landsbygdspolitiska diskurser som han menar används i diskussioner om landsbygders resurser och intressen. Den diskurs som otvetydigt engagerar politiska ledare mest är *tillväxtdiskursen*, där det lokala förväntas bära sina egna kostnader och bidra till marknaden såväl som statskassan i form av skatter. Det Holdo kallar en *diskurs om rural konservatism* är även den en ekonomisk diskurs som drivs

av argumentet att staten inte bör lägga sig i regionernas ekonomi och att regionerna kan klara sig själva bara de får behålla alla de rikedomar som nu hamnar i urbana eliters fickor, främst i Stockholm. Denna diskurs har inget större partipolitiskt stöd idag, åtminstone inte på nationell nivå. *Demokratidiskursen* – driven av argumentet att hela Sverige ska räknas och leva – möter inget större motstånd men är heller inte vägledande för partipolitiska initiativ (den drivs dock av utomparlamentariska rörelser som Hela Sverige ska leva!). *Solidaritetsdiskursen*, slutligen, utmanar både tillväxtdiskursen och diskursen om rural konservatism och lyfter fördelningpolitiska frågor i ljuset av rättvisa möjligheter för människor i alla delar av landet. Den har visst politiskt stöd, men betydligt svagare än tillväxtdiskursen.

Den här typen av diskursiv kartläggning som Holdo (2020) och andra gör är givande för att utröna hur olika idékomplex aktiveras och ges status i olika sammanhang. Ett sådant sammanhang är frivilligengagemang där olika perspektiv på landsbygder såväl som på frivilligengagemang strukturerar praktiker, identiteter och känslor. Fokuset på diskurser gör det möjligt att synliggöra konfliktytor i samtalen om vad exempelvis landsbygder och frivilligengagemang är och bör vara. Det gör begreppet tillämpligt i studier av platser och praktiker under omprövning – *contested spaces*. För en feministisk analys blir det dock nödvändigt att vrida och vända på begreppen ytterligare, eftersom diskurser om landsbygder och deras möjliga utveckling inte är neutrala utan

ofta relaterar till exempelvis genus och jämställdhet på specifika sätt (Rönblom 2008; Arora-Jonsson 2015). Det har bland annat påpekats hur utvecklingsdiskurser ofta lyfter betydelsen av jämställdhet på ett sätt som utgår från manliga och kvinnliga subjekt som betar sig på vad som uppfattas som ett passande, modernt och jämställt sätt, och där en heterosexuell och parnormativ samhällsbild ses som grundläggande och självklar (Dahl 2004; Nordin 2006). Kvinnor behandlas här ofta som en homogen grupp vilken antas kunna "skapa balans" i det regionalpolitiska (tillväxt)arbetet (Rönblom 2008) genom att till exempel hjälpa till att "modernisera" män (Nordin 2006). Denna önskan om jämställdhet har tolkats mer som en fråga om att skapa "rätt" sorts moderna och attraktiva platsrepresentationer än som en fråga om att jämna ut makt och privilegier utifrån genuskategorier (Rönblom och Sandberg 2015). Genom den här artikelns fokus på genus och konfliktlinjer inom lokala frivilligengagemang hoppas vi kunna bidra till förståelsen av hur människor attraheras av eller avfärdar den typ av diskurser som bland andra Holdo (2020) identifierat.

Internationella studier av frivilligengagemang har synliggjort hur genus fungerar strukturerande (se Ganesh och McAllum 2009), både genom ett intresse för vem som engagerar sig mest och genom intresse för vad människor engagerar sig i. I det senare betonas hur genus, liksom exempelvis klass och ålder, villkorar möjligheterna att engagera sig (Inglehart och Norris 2003). Generellt beskrivs hur frivilligengagemang

tycks spegla arbetsmarknadens arbetsdelning där omvårdnad och omhändertagande kodas som kvinnligt (Droogleever Fortuin och van der Meer 2006; Wilson 2012). Även om det i en svensk kontext råder föreställningar om att jämställdheten på landsbygder inte "kommit lika långt" som i större städer (Rönblom och Sandberg 2015: 59), så har frivilligarbete på landsbygder i modern tid byggts upp kring en övergripande könsarbetsdelning i vilken både män och kvinnor förväntas yrkesarbeta – en arbetsdelning delvis motiverad av strävan efter jämställdhet. Initiativ som föregått den tidsperiod vi undersöker omfattar rörelser som Kvinnor Kan, vilken starkt fokuserade på att synliggöra kvinnors initiativkraft och förmåga att vara entreprenörer, starta företag och driva förändring på ett sätt som innebar att kvinnor associerades med progressiv potential (Dahl 2004). En rad studier visar dock fortgående förväntningar på kvinnor att ansvara för omhändertagande av barn och gamla, liksom ofta även för lokal kamp för omsorg i situationer då den hotas (se till exempel Sireni 2008, 2015; Forsberg 2010; Oncescu och Giles 2013). Dessa förväntningar har visat sig både organisera och komplicera kvinnors upplevda möjligheter till frivilligengagemang på landsbygder idag (Arora-Jonsson 2013).

Som antytts har geografisk plats stor betydelse för hur genus och frivilligengagemang artikuleras och förstås. Inom forskningsfältet "frivilliggeografier" (*geographies of voluntarism*) poängteras hur ruralt frivilligengagemang alltid är indraget i rumsliga maktasymmetrier som bland

annat kan omfatta fördelningspolitiska effekter. Lokala engagemang kan i sådana fall konstituera rum för motstånd och förändring (jämför Fyfe och Milligan 2003), men är inte enbart *reaktioner* på makt som utövas av någon annan, någon annanstans. Kulturgeografen Doreen Massey (2004) har argumenterat för att det globala alltid också är lokalt, och diskuterar inte minst ekonomiska processer. Också till synes abstrakta globala fenomen som kapitalism görs lokalt verksamma genom hur kroppar agerar lokalt, skriver Massey (2004: 8), och betonar vikten av att inte se ”marknaden” eller ”ekonomin” som något yttre, utan att också skapa förståelse för de lokala praktiker som bidrar till hegemoniseringen av sådana fenomen och, inte minst, av de normerande genusrelationer de stödjer. Perspektivet kan fånga hur frivilligengagemang relaterar till pågående processer av lokal identitetsformering, men också till globala relationer och nyliberal styrning, och de ofta motstridiga identiteter som sådana processer ger upphov till.

Analytiska verktyg

Vi har närmast oss materialet genom ett intresse för hur de intervjuade inordnade sina erfarenheter av frivilligengagemang i olika typer av berättelser. För detta använder vi begreppet *fantasmatiska narrativ* eller *fantasier* (Glynos 2008, 2014). Det avser övergripande berättelser om situationer på norrländska landsbygder som strukturerar informanternas förståelser av sitt engagemang och som erbjuder förklaringar till sakernas tillstånd och till människors val, handlingar och känslor.

På så vis liknar det begreppet diskurs. Vårt val av begreppet *fantasmatiska narrativ* beror på att det på ett bra sätt preciserar hur den typ av starka föreställningar som här behandlas kan analyseras som engagerande, mobiliserande och meningsfulla i människors liv. Att narrativen kallas *fantasmatiska* ska inte uppfattas som att det handlar om fantasier i bemärkelsen falska förståelser av verkligheten; det *fantasmatiska* ligger i att narrativen presenterar ett (förvisso ouppnåeligt) ideal som erbjuder accepterade och legitima beskrivningar av såväl samtid som av begärliga framtider. Narrativen kan därmed vara centrala för människors självförståelse och handlingar. *Fantasmatiska narrativ* ska inte uppfattas som statiska. De artikuleras i relation till specifika erfarenheter och kontexter, men utgör ändå en kraftfull berättarstruktur (Glynos 2008).

Dynamiken i *fantasmatiska narrativ* ligger i att de både pekar ut ett idealt begärligt scenario och hur detta kan och bör nås, och samtidigt preciserar vad det är som gör att scenariot ändå inte införlivas. De senare förklaringarna kan omfatta betydelseskapande kring alltifrån regionalpolitik och strukturomvandlingar till enskilda individers eller gruppers agerande, inte sällan i form av att syndabocker utses. *Fantasmatiska narrativ* antas således å ena sidan ha en positivt laddad sida; de beskriver ”det goda livet” och omfattar föreställningar om vad som krävs för att ett sådant liv ska kunna uppnås. Å andra sidan finns en mer negativt laddad aspekt av *narrativet* som förklarar vad det är som hindrar *fantasin* från att realiseras och

beskriver den katastrof som kan inträffa om vissa åtgärder inte genomförs. Genom att peka ut handlingsalternativ antas narrativen vara produktiva i sina effekter och utgöra viktiga stöd för reproduktionen av ideologi (Glynos och Howarth 2007; West 2011). Som ett analytiskt redskap riktar begreppet blicken mot vad sådana narrativ innehåller, det vill säga vad de framställer som önskvärt, hotfullt och som nödvändiga åtgärder. Men framför allt synliggör begreppet något av de ofta känsloladdade uppfattningar mot bakgrund av vilka människor engagerar sig i vissa praktiker och genom vilka praktikerna görs meningsfulla och möjliga (Glynos 2008; Sjöstedt Landén 2011). Det bidrar med kunskap om hur subjekt fångas av ett visst sätt att resonera kring och legitimera sina liv, och hur de som en konsekvens av detta positioneras och positionerar sig som en viss typ av subjekt – ibland i opposition mot andra (mer eller mindre dominerande) fantasmatiska narrativ.

När sådana motsättningar mellan förståelser artikuleras i de intervjuades berättelser var betydelser av genus ofta närvarande. Begreppet genus använder vi för att lyfta fram konstruktioner av motsatsparen man/kvinna och manligt/kvinnligt, samt till relationerna mellan dessa beteckningar (Dahl 2016: 15). Genom att betrakta genus som något som *artikuleras* i berättelserna om frivilligengagemang kan de dikotoma kategoriseringarna destabiliseras och öppnas för analyser som inte tar för givet att människor delar samma erfarenheter och drömmar bara för att de befinner sig på samma geografiska plats

eller identifierar sig med samma kön. Normerande förståelser av kategorin ”kvinna” har ofta fått beteckna en helhet som inte nödvändigtvis har bäring på den verklighet som människor i olika landsbygder lever i (Sireni 2015; Siverskog 2016). Poängen med att inte utgå från genuserfarenheter som självklart delade är dock inte att ignorera strukturer (Dahl 2014). I stället handlar det om att synliggöra hur genus pågående görs verksamt i berättelser om frivilligengagemang, bland annat genom hur föreställningar om delade erfarenheter reproduceras eller ifrågasätts, och hur reproduktionen eller ifrågasättandet inbäddas i och förhåller sig till olika fantasmatiska narrativ. Det är en sådan destabiliserad syn på erfarenheter av genus som vi har utgått från.

Metod och forskningsmaterial

Artikeln som helhet bygger på fältarbeten gjorda mellan 2013 och 2020. I dessa definierades frivilligengagemang brett och omfattade alla praktiker som människor själva tolkat som frivilligengagemang, vanligen sådana där det utgår lite eller ingen ersättning och där engagemanget var inriktat på livet i hembygden med syftet att gynna flera än den engagerade själv (jämför Wilson 2000). Intervjuerna handlade om alltifrån vardagliga handlingar som att hjälpa till med skjuts eller inhandling, via åtaganden i lokala föreningar, till engagemang i demonstrationer och ockupationer. Fältarbetena inkluderade intervjuer med 59 personer boende på olika platser i norra Sveriges landsbygder. Ungefär hälften av dessa var kvinnor och

hälften män. De hade alla själva engagerat sig för sina hembygder på frivillig basis. Alla intervjuer är inspelade och transkriberade. Observationer är dokumenterade genom fältanteckningar och foton.

Detta är ett omfattande material och vi har inte ambitionen att ge en helhetsbild av det i denna korta artikel. Vi utgår istället från tre teman som utgjorde konfliktlinjer i materialet, och som synliggör motstridigheter i det lokala engagemanget och (därigenom) på de lokala platserna: nyliberal tillväxthegegoni, normerande genuspositioner och genuskodade motståndspraktiker. Beskrivningen av temana bygger huvudsakligen på intervjuer, men ibland även på anteckningar från fältarbetet. Citat ur intervjuer och anteckningar anförs för att ge empiriska exempel. Innan vi går in på de tre konfliktlinjerna beskriver vi det övergripande narrativ om frivilligengagemang och plats som de intervjuade i princip utan undantag förhöll sig till.

Det goda livet, den hotade platsen

I de flesta intervjuerna betonades närhet till naturen, stressfrihet, närhet till barnens skola och kamrater och ekonomisk möjlighet att bo i eget hus – saker som alla gjordes centrala för varför informanterna själva ville bo på platsen och varför de trodde andra ville flytta till landsbygden (jämför Halfacree 1997). Det var en berättelse om det goda livet. Det goda livet innehöll visserligen uppfattat problematiska aspekter – exempelvis långa pendlingar till arbete och stormarknader – men dessa accepterades som nödvändiga. I berättelserna gjordes situeringen på landsbygd till något

avgörande, och den var ofta konstruerad som en uttalad kontrast till föreställda liv i större städer. Det var ett slags oppositionellt narrativ (Nilsson 2020) som tycktes vilja förekomma en tänkt kritik av (eller en tänkt undran, en tänkt förvåning inför) valet av bostadsort. Men å andra sidan berättades också om utflyttning, nedläggningar, indragningar, försämrade service, politiker som inte förstår och politiker som är bakbundna av ekonomi och sparkrav i välfärden. I dessa mer oroande berättelser nämndes ibland också problem med att få den lokala befolkningen att engagera sig för det gemensamma.

Båda typerna av berättelser menar vi kan analyseras som delar av samma fantasmatiske narrativ. Medan den första indirekt positionerade berättaren som ett subjekt som kan bestämma – och har bestämt – hur och var livet kan levas för att uppfylla mer eller mindre vedertagna föreställningar om vad som utgör det goda livet, tycktes den andra delen av narrativet snarare positionera berättaren som ett offer för yttre omständigheter, oavsett om dessa beskrevs som strukturella, som effekter av enskildas klantiga beslut på högre nivåer, eller som landsbygdsbors ovilja att engagera sig. I båda delarna av narrativet lyftes betydelse av gemenskap och samarbete inom det lokala samhället. Berättelserna innehöll ofta minnen av lokala projekt, av uppskattade erfarenheter av allianser och betydelsen av att barnens föräldrar och lärare alla kände till varandra. Men i samma stund som detta uttalades berättades också om närhetens baksidor; hur närheten och känslan av att

vara utlämnade åt varandra kunde innebära krav som ibland kändes orimliga, eller upplevdes inkräkta på integriteten. Trots detta tonades potentiella konflikter gärna ned. Att på detta sätt bevara ett tillstånd av icke-konflikt beskrevs som viktigt särskilt för att relationer mellan vuxna också direkt tänktes påverka barnens situation.

Flera informanter betonade vikten av att inte göra engagemang partipolitiska. Tanken var att partipolitisk vinkling skulle försvåra brett deltagande, och i intervjuerna berättades det om personer som hoppat av eller uteslutits ur grupperingar på grund av att de, som det uttrycktes, alltför tydligt drog in partipolitik. Istället menade många att det var viktigt att fokusera på ”saken”; akutplatserna som skulle räddas, hockeyplanen som skulle spolas och plogas, gruvprotester som skulle organiseras. I situationer när frivilligen- gagemang motiverades av att det lokala upplevdes vara hotat gjordes det lokala vi:et än mer viktigt. Det fantasmatiska narrativ som skapade mening kring erfarenheten att leva i landsbygder omfattade ju en hyllad betydelse av enad kamp mot det som hotade det begärliga goda livet. Att då kritisera engagemang som syftade till att gynna hela byn eller bygden var en känslig sak.

Tre konfliktlinjer

Kritiken mot det partipolitiska tycktes relativt lätt att formulera. Det fanns dock förhållningssätt som skavde hos de intervjuade men som verkade vara svårare att formulera sig kring. De tog sig uttryck i

berättelser som liksom existerade parallellt med det mer dominerande narrativet, men som samtidigt störde det. De tre konfliktlinjerna hängde intimt samman men har här för tydlighetens skull delats upp.

Nyliberal tillväxthegemoni

På flera av de platser vi besökte engagerade sig människor för att kunna behålla skolor som hotades av nedläggning. Det var tydligt att skolan besatt ett starkt symboliskt värde, och att skolans öde resulterade i ett stort engagemang – framför allt ett engagemang som tog sig uttryck i ett motstånd mot nedläggningen. Nedläggningsmotståndarnas tyngsta argument formulerades inom ramen för en tillväxtdiskurs där ekonomi var det som andra värden sattes i relation till. De engagerades språkbruk och argumentation var säkerligen delvis valda av strategiska skäl. Förslagen om nedläggning av skolor var i sig ekonomiskt motiverade, och det föreföll då rimligt att också kritiken utgick från ett liknande ekonomiserande tänkesätt. Men det innebar också att skolan – som ansågs vara allas angelägenhet – inte bara gjordes viktig för att barnens utbildning och närhet till skola var viktig. Fokuset på ekonomi möjliggjorde och premierade i stället uttalanden som att utan skola ”skulle villapriserna sjunka”, som en person uttryckte sig. En annan berättade att: ”Om skolan lägger ner så finns det ingen kraft längre att sälja våra hus den dan vi vill skaffa oss ett enklare boende.” Ytterligare en annan utbrast: ”Vem vill då [utan skola] flytta hit? Ingen!” Skolan gjordes till ett kapital i slaget om lokal attraktivitet.

De som var drivande i skolprotesterna

kände mycket väl till hur landsbygders överlevnad till stor del bygger på deras förmåga att skapa tillväxt (jämför Rönnblom 2008; Vallström 2014). De drivande kände också väl till de starka diskurser som omger norrländska landsbygder, och som betonar områdenas svårigheter att skapa sådan tillväxt (Lundgren 2017). Bland förslagen på åtgärder dominerade följdriktigt sådana som handlade om att göra platsen attraktiv. På ett ställe ville de drivande i skolprotesterna rikta sig till företagare för att skapa ett slags regional nod för entreprenörer och på så sätt legitimera att skolan fanns kvar i byn. På en annan plats arbetade de för att öka bussturerna så att människor skulle kunna tänka sig att flytta dit, och att en sådan inflyttning skulle vara ett argument för att behålla skolan. På ytterligare en annan plats menade de protesterande att de ekonomiska beräkningar utifrån vilka förslaget om skolnedläggning tagits var felaktiga – de menade att bygden egentligen ”gick bra” med många nyinflyttade barnfamiljer, och att de i själva verket var i stort behov av en skola.

Skolan kom att ingå i ett narrativ som betonade bygden som en vara på en marknad, där skolan som materiell förutsättning var viktig för att locka barnfamiljer att bosätta sig där på samma sätt som ett fjäll kan bli till något som ska locka turister – där förmåga att utgöra nod kunde locka företag och där bussavgångar kunde locka pendlare. Marknaden gjordes på så sätt viktig för att de boende skulle kunna känna trygghet inför framtiden, och detta sågs som helt nödvändigt givet den situation som många svenska landsbygder

befinner sig i. Bland erfarenheterna fanns dock den oroande insikten att skolorna och således bygderna konkurrerade med varandra (jämför ITPS 2005; Vallström och Vallström 2014). Även om denna insikt ibland kunde användas som argument mot förd politik, så beskrevs den också som en ofrånkomlig, om än olycklig, aspekt av spelplanen. ”Det stod ju mellan dem och oss”, sa en person, ”och så blev det vi.” Medvetna om denna konkurrenssituation kände sig de intervjuade ibland nödgade att särskilt understryka att den egna kampen för skolan inte innebar att de tyckte att andra skolor borde läggas ned, utan att de helst önskade att alla skulle få ha kvar sina skolor.

Mikael Vallström (2014: 37) har beskrivit hur hela diskussionen om det hållbara samhället genomsyras av den regionala tillväxtpolitiken, och att ekonomi i dessa diskussioner är det som väger allra tyngst med nyckelord som ”ökat företagande, entreprenörskap, förbättrad innovationsförmåga, höjd kompetensnivå och profilering av regionen”. Tillväxtdiskursen har en tydligt fantasmatisk uppbyggnad: om vi bara blir attraktiva kommer företag att vilja etablera sig, folk att få jobb och flytta hit, och skolan bli kvar. Att skapa attraktivitet görs till det centrala. Detta fokus lägger ett stort ansvar på de människor som bor i och utgör bygden, och ansvaret är moraliskt laddat. De som lyckas skapa attraktivitet görs *värda* att leva vidare. Men som narrativ drivs tillväxtdiskursen också på genom sin ständiga följeslagare, nämligen den hotfulla föreställningen om vad som händer om narrativets mål inte

uppnås (Glynos och Howarth 2007). I intervjuerna bestod detta senare skräckscenariot av krassa konstateranden om bygdens framtida död (jämför Lundgren 2013).

Men några av de intervjuade kände sig obekväma med att ”köpa det nyliberala paketet”, som en person uttryckte det. De menade att flera av de saker som togs för givna och som gjordes viktiga i protesterna mot nedläggningsförslag eller -beslut inte alls gjordes med barnens och de boendes bästa för ögonen. Tillväxtdiskursens fokus på ekonomi var en sådan sak. Som en kommentar till att villapriserna hade använts som argument för att bevara skolan utbrast en kvinna: ”Värdet på huset! Men alla har ju inte hus!” Även om villapriserna säkert kan ses som symboliska för en mer allmän värdering av en bygd och kan gynna invånare oavsett om de själva äger fastigheter eller inte, är hennes kommentar intressant eftersom den inte bara kritiserar den nyliberala diskursen som tidigt kom att dominera den protest hon deltagit i, och som fokuserade hur bygden fortsatt skulle kunna vara en attraktiv plats för inflyttare, företagare och husköpare. Trots att kommentaren inte var typisk eller ens väldigt vanlig, så är den intressant och viktig för att den pekar på olikhet och ojämlikhet bland dem som protesterar och för att den ifrågasätter fantasin om en enad landsbygd som arenan för ”det goda livet”. Den ifrågasatte huruvida det kollektiva kravet på att bevara skolan (eller vårdcentralen, snöröjningen, gatubelysningen eller kravet på att slippa etableringen av en gruva) var ett sammanhängande och enat krav (jämför West 2011). Liksom andra liknande

kritiska röster ifrågasatte denna informant också hur enskildas behov och begär – som ett högt villapris och en tryggad framtida ekonomi – oproblematiserat gjordes till bygdens behov, och hur det blivit till en sanning att bygdens behov gick att mäta i pengar.

Men ju mer befast ett narrativ blir som ett sätt att ”neutralisera” människors farhågor, desto mer öppet blir det också för politisk splittring (Glynos 2014). I kritiken mot tillväxtdiskursen ingick hur lokalt engagemang utvärderades och bedömdes i relation till lokalt dominerande föreställningar om tillväxt och genus. Engagemang hyllades med ord som känns igen från arbetsmarknaden – särskilt kvinnor beskrevs i termer av att vara ”duktiga”, ”driftiga”, ”ambitiösa” och ”framgångsrika” (jämför Sjöstedt Landén 2012) när de tog ansvar och drev frågor. Kritiska röster ifrågasatte hyllandet av dessa egenskaper. De kritiska röster som ifrågasatte det entreprenöriella anslaget artikulerade också tillväxtdiskursen i termer av klass genom beskrivningar av de protesterande subjekten som att de betedde sig ”som konsulter”. En informant noterade att ”de som skrek högst på medborgardialogen med kommunen var ju de som precis byggt hus nere vid sjön”. En kvinna kommenterade hur de drivande på den plats där hon var engagerad plötsligt och som en del i engagemanget för att bevara skolan hade föreslagit att det borde finnas ett lokalt kontorshotell för att underlätta företagande, vilket aldrig hade varit aktuellt tidigare. Med den typen av förslag, menade hon, ”då kommer vi bort från det här att det är landsbygd på landsbygdens villkor”. Protesternas

inbäddning i en nyliberal tillväxtdiskurs förklarades i många fall av de intervjuade kritikerna själva i termer av en pågående klasskiftning som de menade pågick i byar som kunde uppfylla förväntningar på att skapa tillväxt. Problemet gjordes i dessa fall till en fråga om individer eller grupper som dominerade lokalt, snarare än till ett strukturellt problem – en individualisering som också den underblåses av den starka tillväxtdiskurs som Holdo (2020) beskriver. Att denna diskurs är stark blev tydligt genom hur informanternas berättelser om engagemang relaterades till den även då de gjorde motstånd mot den. På så sätt var tillväxtdiskursen normerande både för vilka argument som används för att legitimera engagemang och för hur motstånd tar form.

Normerande genuspositioner

Samtidigt som berättelserna om engagemang förhöll sig till en tillväxtdiskurs, så kunde vi se att det även fanns andra stråk av normerande positioner och genuskodade praktiker som villkorade frivilligengagemang och motstånd. Ett sådant som är väl känt från tidigare forskning handlar om förgivettaganden och oenigheter som rör genus och arbetsdelning.

När Anna berättar om det lokala engagemanget där hon bor, lyfter hon en särskild händelse som inträffade när hon och hennes familj var helt nyinflyttade. Prästen hörde av sig och frågade om hon ville bidra till kvällens möte genom att ta med sig fikabröd. Annas spontana reaktion var irritation, en känsla som tycktes handla både om kyrkan som platsen för mötet och om varför det var hon och inte hennes

man som fick denna fråga om fikabrödet. Frågan var tydligt avsedd som en inbjudande gest. Den var ett sätt att inkludera henne i en lokalt förankrad gemenskap genom att inte bara bjuda in henne till mötet, utan att också göra henne delaktig. Annas reaktion satte frågan i relation till plats, frivilligengagemang och kön (Fältanteckningar, Jämtland, 2019).

Händelsen kan kanske tyckas banal, men synliggör ändå en kontrovers. Den utgör ett exempel på hur frivilligengagemang ofta bygger på redan genuskodade strukturer och normerande positioner. I Annas berättelse gjordes händelsen betydelsefull genom hur frivilligengagemang, genus och plats artikulerades som en helhet. Hon kände sig upprörd och använde exemplet för att säga något om den lokala platsen och vad hon menade handlade om landsbygders ålderdomliga sätt att göra genus och arbetsdelning. Dessa artikulationer mellan landsbygd, frivilligengagemang och traditionellt genus återkom i materialet.

Bland intervjuerna fanns flera exempel på kvinnor som, liksom Anna, värjde sig mot detta. De ville inte bidra till att återskapa föreställningen om det perfekta ”hela paketet”, som en kvinna sa, eftersom de upplevde att det förutsatte en kvinnlighet som de inte kände sig bekväma med. Som bekräftats av tidigare studier (till exempel Droogleever Fortuin och van der Meer 2006; Wilson 2012; Oncescu och Giles 2013; Sireni 2015) kunde sådan kvinnlighet handla om att självklart förväntas vara den som tog ansvar för exempelvis städning av gemensamma lokaler,

eller bakning, som i Annas fall. Det var ett genuskodat duktighetsideal som även inkluderade engagemang i gemensamma aktiviteter, särskilt sådana som omfattade barn och skola. Inom ramen för denna ordning uppskattades kvinnor när de var starka och driftiga, men dessa egenska-

De upplevde att det kvinnligt kodade engagemanget – hur viktigt de själva än tyckte att engagemanget var – innebar ett upprätthållande av en komplementär genusordning som de var kritiska mot.

per skulle uttryckas på specifika sätt och i relation till specifika kvinnligt kodade områden såsom barn, bakning, matlagning och sociala relationer.

Upplevelsen att engagemanget var villkorat av genuskodade förväntningar gjorde att vissa av de intervjuade kände sig klivna till att ge sig in i vissa typer av engagemang, exempelvis att skriva på protestlistor mot en skolas nedläggning. De upplevde att det kvinnligt kodade engagemanget – hur viktigt de själva än tyckte att engagemanget var – innebar ett upprätthållande av en komplementär genusordning som de var kritiska mot. Trots att flera intervjuade hävdade att de inte var ensamma om kritiken, så var det inte alla som ville driva frågan. Alla ville ju ställa upp för bygden och det kunde då vara både problematiskt och känsligt att diskutera genusnormer eller jämställdhets-

frågor. De intervjuade menade att många uppfattade sig själva och det lokala engagemanget i sig som progressivt, och antogs ha svårt att finna sig i att stämpas som traditionalistiska. Det fantasmatiska narrativets begärliga dröm om det goda livet på landsbygd tycktes omfatta en viss typ av normaliserad syn på genus, och kritiken av engagemangens genusordning innebar därför en kritik också av fantasin och de genuskodade subjekt denna visade sig vara befolkad av.

Dessutom var det något med den feministiska position som en kritik av genusrelationer och jämställdhet implicerade. Det var en position som en del intervjuade tycktes värja sig mot. Kanske berodde det på att dess association med att vara en glädjedödare – en feministisk *killjoy* (Ahmed 2010) – stod i konflikt med det enighetsideal som upprepades i intervjuerna. I den bemärkelsen fanns en samstämmighet med hur andra rurala protester rörelser arbetat för att undvika tydligt feministiska tolkningar av engagemanget genom att rama in det som en kollektiv kamp för *en bygd*, och som en kamp för *familjer* snarare än för *kvinnor* – som i fallet med protesterna mot nedläggningen av Sollefteå BB (Enlund 2020; men se resonemang i Nordin 2020). Kanske berodde det också på hur feminism kommit att uppfattas som starkt knutet till urbana kontexter och därför kändes irrelevant för dem som engagerade sig för och på landsbygder. Ur ett intersektionellt perspektiv har detta tolkats som att feministiska rörelser har ”uppvisat en oförmåga att inkludera platsspecifika rurala villkor i sin

kamp för lika värde och lika rättigheter” (Silow Kallenberg med flera 2017: 28).

Men det fanns också en oro att kritik skulle uppfattas som mindre viktig än det de intervjuade kämpade för – bygdens framtid. Det fanns en upplevd prioriteringsordning där frågor om jämställdhet var sekundära. De som var kritiska kände sig låsta av att kampen för ett liv på landsbygd tycktes kräva enighet: ”Det skulle vara den enade bilden av byn”, sa en kvinna, ”Att bråka om det [genus och jämställdhet] skulle nog mest kanske skada”, sa en annan. Detta tänkta behov av enighet påverkade hur de intervjuade upplevde att engagemang fick se ut. I tidigare studier har bland andra Arora-Jonsson (2015) visat att den starka svenska diskurs och självbild som utgår från att jämställdhet redan existerar kan innebära att män på svenska landsbygder uppfattar kvinno-separatistisk organisering som inte bara splittrande utan onödigt och obegripligt. I sin avhandling om regionalt utvecklingsarbete i Jämtland visar dock Dahl (2004) att mansseparatistiska sammanhang kunde ses som nödvändiga för utvecklingen. I intervjuerna var det tydligt att den enade bygden var ett ideal som både män och kvinnor kunde upprepa. Den var knuten till föreställningar om den kamp som engagemangen ofta artikulerades med, och hade betydelse för hur diskussioner om engagemangens genusorganisering viktades i relation till andra och förment viktigare frågor. Det är därför viktigt att ur ett feministiskt perspektiv undersöka vad som görs viktigt att vara solidarisk med, vilka genuspositioner och genusre-

lationer som då hegemoniseras, samt hur sådan solidaritet förväntas ta sig uttryck.

Genuskodade motståndspraktiker

Två gånger upprepar Åke att lokalt engagemang är naturligt för den som bor på landsbygden, att gemenskapen är typisk och har historiska rötter. Ändå menar han att frivilligengagemang idag är en nödvändighet, och egentligen bör förstås som ett nödvändigt ont. Det skulle inte behövas om svenska landsbygder respekterades politiskt, menar han. Han drar det så långt att han kallar engagemanget för ett slags motstånd – att byarna överlever ”på pin jävulskap”! (Fältanteckningar, Västerbotten, 2019)

När Åke berättade om frivilligengagemang tolkar han det på flera sätt – som en inneboende del i landsbygdskulturer men också som motstånd mot en uppfattad politisk vilja att montera ned hela landsbygden. I den senare bemärkelsen beskrevs det som nödvändigt givet den situation som många norrländska landsbygder befinner sig i. Ibland ingick den typen av beskrivningar av landsbygders frivilligengagemang i en berättelse om motståndskraft mot hotande förändringar. De kan därmed sägas ingå i en diskussion om landsbygders hållbarhet och resiliens (jämför Wilson 2010). Inte sällan antydde att bygder måste hålla ihop för att uppfattas som trovärdiga kravställare när de protesterar mot exempelvis neddragningar i välfärden eller exploateringar av naturresurser. Det blev då viktigt att kontrollera hur det lokala ”gjorde protest” och uppfattades av andra.

Åkes berättelse visar hur det kan uppfattas som helt nödvändigt att engagera sig och göra motstånd mot neddragningar och exploatering i bygden. Men mot bakgrund av de normerande genuspositioner som vi gett exempel på ovan och som anses ideala för ett sådant engagemang så begränsas möjligheterna att göra engagemang och motstånd. Sådana normerande genuspositioner kunde omfatta att ta ansvar för lokala relationer.

Motståndspraktikers genuskodning var tydlig i de intervjuer som gjordes med personer som engagerat sig mot gruvprospektering. Frågan om gruva var omstridd och delade ofta befolkningen i olika grupper. De intervjuade berättade hur förespråkare för gruvetablering anförde argumentet att en gruva skulle innebära nya arbetstillfällen och nödvändiga möjligheter att försörja sig i området. De berättade också hur motståndare anförde miljöargument och hur en gruva skulle innebära att de som markägare och boende skulle mista sin livsmiljö. Förespråkarna för gruvbrytning företrädde i hög grad av manliga lokala företagare. Deras resonemang gavs legitimitet inom ramen för en tillväxtdiskurs där nödvändigheten av lokala arbetstillfällen anses viktiga att främja. Att arbetstillfällena inom gruvnäringen var manligt kodade medan miljöengagemanget diskursivt länkades till kvinnor, bidrog till att köna konflikten. Mot bakgrund av den generella önskan om att hålla samman och vara eniga tog en del av de intervjuade på sitt ansvar att sörja för de lokala relationerna genom att undvika konflikter.

I en intervju som handlade om engage-

mang mot gruvprospektering berättade en kvinna om de protester som genomfördes mot prospekteringen för en ny järnmalmsgruva i Lappland. Hon berättade hur de som protesterade ockuperade vägen som prospekteringsbolagets fordon skulle åka på och hur hon bistod dem som protesterade med mat och tvätt. På frågan om varför hon inte själv var med där på vägen, som en av dem som protesterade, sa hon att det nog skulle tära för mycket på relationerna i samhället där hon bodde (Sjöstedt Landén 2014). Även personer som engagerat sig i protester mot gruvprospektering på andra platser talade på liknande sätt om vad som fällde avgörandet när de valde att avstå explicit engagemang och istället valde mindre synliga former för deltagande. Deras överväganden visar på betydelsen av det lokala, där relationer inom det lokala livet – det lokala umgänget, den lokala ekonomin, familjen – ansågs hotade av ett alltför tydligt engagemang, särskilt som detta engagemang var så tydligt genuskodat. Det fanns kontexter där lokala oenigheter var tydliga, såsom i mediedebatter och på sociala mediasajter (Lundgren och Johansson 2017; Sjöstedt Landén 2017; Lundgren och Nilsson 2018). Men det som på platsen för protesterna formulerades som ett engagemang för bygden skapade – och riskerade att synliggöra – splittring inom det lokala samhället på ett sätt som upplevdes som oroande.

I narrativet om landsbygders framtid finns en lång historia av att framställa gruvetablering som det som kan rädda bygder från att dö (se till exempel Rönnblom och Sandberg 2015). I intervjuerna ansågs

markägande män generellt vara de mest legitima och pålitliga motståndarna i kampen mot en gruvetablering; särskilt de som hade byråkratisk kompetens och kunde tala väl med makthavare i till exempel kommunen. På så vis etablerades skript för hur legitimt engagemang skulle gå till – och hur det inte skulle gå till. Vaktandet av skriptet synliggjorde en rädsla för hur vissa protestpraktiker skulle få protesten att framstå inför andra (jämför Goodwin, Jasper och Polletta 2001) – både inför motståndare och medaktörer i den lokala konflikten, och inför en mer abstrakt betraktare personifierad av de nationella medierna.

Precis som tidigare studier har visat var känslor centrala i berättelserna om engagemang (se till exempel Woods med flera 2012). Samtliga intervjuade uttryckte känslomässiga relationer till såväl de uppfattade hoten mot platsen de bodde på som till sitt eget engagemang. Emotionalitet var en viktig och erkänd drivkraft i protesterna, men ambivalensen inför vad den kunde göra med uppfattningen av protesten bidrog till önskemål om att tona ned vissa av dess uttryck. I den upprepade kritiken av vissa protestformer skildes det känslomässiga och med kvinnor associerade engagemanget ut både som mindre framgångsrikt och som irrationellt (Ingridsdotter och Sjöstedt 2020). Men kritiken tog sig inte enbart uttryck genom att själva protestformerna kritiserades, utan genom nedsättande omdömen om de kvinnor som företrädde dem. Kvinnor beskrevs av såväl kvinnor som av män bland annat som ”jobbiga”, ”överdrivna”, ”naiva” och

omöjliga att ”ha i möblerade rum” – även av personer i de rörelser där de kritiserade kvinnorna själva verkade. En del berättade om sexualiserade tillmälen. Genom dessa urskiljanden osynliggjordes vissa subjekt som protesterande subjekt. I den meningen bidrog kritiken av det ”alltför känslomässiga” engagemanget till skapandet av ”passande” och ”opassande” protester, liksom av ”passande” och ”opassande” kroppar där det som uppfattades som kontrollerade praktiker föredrogs före explicit känslomässiga och högljudda sådana. Men, som Butler (1994) visat, så synliggjorde kritiken av vissa uttryck det faktum att det pågick en kamp om protesternas natur, samt att det parallellt med de ”passande” protesterna existerade alternativa former för engagemang och alternativa protestidentiteter. De intervjuade upplevde dock att det inom ramen för engagemanget inte fanns utrymme för vad Mouffe (2005) kallat agonism, det vill säga en samexistens mellan legitima meningsmotståndare. I stället för agonism skapades antagonistiska relationer där vissa positioner gjordes viktiga och rätta, medan andra avvisades som hotfulla fiender till det tänkta gemensamma projektet.

Situationer blev ibland affekterade av att dessa antagonistiska positioner också tycktes starkt värderade. I den nyliberala politiska ekonomin är förmågan att *klara av* situationer förbunden med moral. Medan de kvinnor vars engagemang skildes ut som ”fel” beskrevs som ”jobbiga”, ”överdrivna” och ”naiva”, beskrevs de som ansågs utöva agentskap på ”rätt” sätt i stället som motståndskraftiga, bra och

goda kvinnliga subjekt – de var ”kompetenta” och ”duktiga” (jämför Bracke 2016). Uttryck för exempelvis ilska gjordes då till ett tecken på att inte klara av situationen, att inte lyckas kanalisera sina känslor till legitim praktisk handling. En sådan moral som hyllar förmågan att *reda sig själv* stärktes av att de intervjuade också beskrev den som typisk för landsbygder, och som något som stöddes av rurala självbilder och särskilt stereotypa bilder av landsbygdskvinnor som några som kan ”göra allt” (jämför Silow Kallenberg med flera 2017). Att genus var centralt för föreställningar om en ”riktig” och ”passande” protest var tydligt. Men också andra tillhörigheter gjordes inkompatibla med föreställningar om legitimt aktivistiskt engagemang. Ett exempel fanns i intervjuerna med personer som deltagit i Doroteaupproret. För dem tycktes svårigheten att beskriva sig som aktivister delvis handla om ålder och plats. Äldre beskrev sig inte som aktivister, men som personer som tog ställning, eller, med Bobels (2007) ord, ”gjorde aktivism”. Också i dessa intervjuer uttrycktes en önskan om att så långt det var möjligt verka inom ramen för normen för att tas på allvar. Att kalla sig ”aktivist” eller uppträda alltför emotionellt upplevdes hota möjligheten att få gehör, och synliggjorde vad de tänkte att det innebar att framstå som respektabla medborgare med rimliga krav (Lundgren och Nilsson 2018).

Avslutning: Att bli osolidarisk

I berättelserna om frivilligengagemangens vardagliga praktikaliteter framkom sprickor i det som annars ofta framställs

som ganska enhetliga krav – till exempel att bevara en skola, slippa en gruva och att ha ett fungerande byaliv. Att stanna upp vid sådana sprickor – oavsett hur marginella de i förstone kan tyckas vara – innebär en akut känslighet inför det som marginaliseras av diskursiva hegemonier, men som fortsätter att påverka sociala praktiker och identifikationer (jämför West 2011). Konfliktlinjerna i berättelserna – det som skapade oenigheter och obekvämligheter – vittnar om det sårbara i de positioneringar som frivilligengagemanget erbjöd (jämför Butler med flera 2016). Glynos (2014: 11) menar att fantasmatiska narrativ förflyttar uppmärksamheten från de konkreta mikropraktiker där nyliberala processer och genusordningar känns och upplevs som tydligast för individer, och till de mer övergripande makroprocesser som gör dessa mikropraktiker möjliga. Vi menar att det är viktigt att påpeka att fantasmatiska narrativ verkar på mikronivån genom att utgöra viktiga motiv och direktiv för individers handlingar och identifikationer, och genom att osynliggöra konflikter i ett i grunden *contested space*. Att fokusera konfliktlinjer där fantasmatiska narrativ ifrågasätts av individer är i den bemärkelsen behjälpligt för den som vill förstå *vad* det kan vara som stör (till exempel hur ett narrativ kan vara strukturerat av en viss genusordning) – men också hur narrativ (till exempel om bygdens behov av enad kamp) kan erbjuda förklaringar till varför människor inte protesterar mer än de gör.

De berättade engagemangens inbäddning i det lokala livet gjorde att motstånd

mot såväl nyliberala regimer som genusordningar riskerade att tolkas som motstånd mot själva försöken att rädda det lokala. De studerade engagemangen formulerades ofta inom ramen för en landsbygdspolitisk solidaritetsdiskurs som betonade rätten att leva i hela landet (Holdo 2020), och som lyfte landsbygdspositionen som central och enad. Att kritisera engagemang kunde då upplevas som att behöva bli osolidarisk med sina närmsta kontakter inom engagemangen. Eftersom kritiken ofta omfattade betydelser av genus kunde den också uppfattas som ett slags osolidarisk och icke-systemskaplig antifeminism riktad mot de kvinnor som drev lokala engagemang och som i enlighet med lokalt dominerande diskurser om tillväxt och genus ”gjorde allt rätt” på ett sätt som ansågs trovärdigt inför både män och andra kvinnor. De kvinnor som agerade ”rätt” benämndes som ”duktiga”, ”ambitiösa”, ”framgångsrika” och ”flexibla” – egenskaper som är högt värderade på arbetsmarknaden (Sjöstedt Landén 2012) och deras insatser hade också varit betydelsefulla för och uppskattade i de lokala sammanhangen. Informanter som var kritiska mot de engagemang de deltog i påpekade hur deras ifrågasättanden positionerade dem i opposition mot en vilja att stödja kvinnors platstagande i den lokala politik som samtidigt låg dem varmt om hjärtat.

I forskning om kvinnors positionering i jordbrukssektorn i Finland menar Sireni (2015: 54) att kvinnor som lever och arbetar på landsbygden förväntas artikulera och agera just enligt bygdernas ”success stories” och inte med deras likaledes möjliga

”victim stories”. Liknande tendenser finns i vårt material där de intervjuade värjer sig mot bilden av landsbygdsbor som offer, och strävade efter att berätta fram agens. Specifikt har vi visat att det inom ramen för de studerade engagemangen finns specifika genuskodade förväntningar. De intervjuade kopplade samman dessa förväntningar med såväl rurala självbilder och genusrelationer, som med hur kvinnlighet skapas inom ramen för nyliberal (ekonomisk) utveckling av landsbygder. Vi har särskilt uppmärksammat hur olika typer av kvinnligheter positioneras som antingen den lovande lösningen på problemen och nyckeln till det goda livet på landet eller som ett hot mot samma föreställda liv. Vi har visat att kvinnors frivilligarbete ofta presenterades och *positionerades som ett förebildligt exempel* i det fantasmatiska narrativet: ”om vi bara gör som dem, så blir allting bra!” De utgjorde i den bemärkelsen ett slags optimistiska bevis på möjligheten att förverkliga det goda livet på landsbygd; att läsa och höra om kvinnornas hårda arbete gjorde det möjligt för andra att fortsätta tro på det fantasmatiska narrativets rimlighet. *En positionering som hot* omfattade erfarenheter av att göra ”fel” i relation till protester. Uttryck för motstånd som uppfattades hamna utanför en normerande diskurs om ”landsbygdsprotester” – med alltför känslomässiga uttryck eller uttryck som inte uppfattades som tillräckligt byråkratiskt välinformerade och ”sansade” – markerades som ”fel” och ”opassande” eller till och med som ”kontraproduktiva”. På samma sätt kunde ifrågasättande av nor-

merade och i nyliberala skript inbäddade genuspositioner innebära att kvinnor konstruerades som osolidariska eftersom deras kritik delvis upplevdes underminera en gemensam kamp för det lokala. Kvinnor som positionerades eller positionerade sig själva på detta vis, riskerade att förpassas till det fantasmatiska narrativets utsida, och förstås som regelrätta hinder mot dess förverkligande. De inlemrades i berättelsen om det som hindrade det goda livet – och den framgångsrika kampen för detta – från att realiseras.

Konflikter förknippas lätt med tron på att det finns två fronter, en som är för och en som är emot. I studierna av frivilligengagemang synliggjordes hur grunden för engagemanget – både i bemärkelsen det lokala rummet och det ideologiska – kom att destabiliseras. Oavsett om det rädde enighet eller oenighet i sakfrågorna, innebar en stor del av det politiserade frivilligengagemanget att det lokala området för vilket de intervjuade hade engagerat sig samtidigt synliggjordes som ett *contested space* där olika men sammanlänkade normsystem stred om att definiera hur frivilligengagemang skulle bedrivas. Här synliggjordes och utmanades nyliberala tillväxtnormer som privilegierade entreprenöriellt och ekonomiserande tänkande, etablerade genuskodade och heteronormativa rättesnören för engagemang och tillhörighet, genuskodade uppfattningar om landsbygdsidentiteter, samt förgivettagna föreställningar om hur, var, varför och av vem motstånd ska bedrivas. Synliggörandet av oenigheter var i den bemärkelsen också ett synliggörande av

sårbarheter som i grunden komplicerade narrativet om begärliga landsbygdsliv och enad kamp mot tydliga fiender.

Tillkännagivanden

Intervjuer har genomförts av författarna, samt av Håkan Berglund-Lake, Jenny Ingridsson och Edgar Mirjamsdotter. Artikeln ingår i forskningsprojektet *Rural resiliens* (2018-01582) finansierat av Vetenskapsrådet.

Referenser

OTRYCKTA KÄLLOR:

Fältanteckningar från Jämtland och Västerbotten (2019). I artikelförfattarnas ägo.

TRYCKTA KÄLLOR:

Ahmed, Sara (2010) Killing joy: feminism and the history of happiness. *Signs* 35(3): 571-594.

Arora-Jonsson, Seema (2013) *Gender, development and environmental governance: theorizing connections*. New York: Routledge.

Arora-Jonsson, Seema (2015) Disharmoniska förbindelser: diskurser om genus och gräsrotsaktivism i två skogssamhällen i Indien och Sverige. *Tidskrift för genusvetenskap* 36(4)-37(1): 69-89.

Baylina, Mireia, Gunnerud Berg, Nina (2010) Selling the countryside: representations of rurality in Norway and Spain. *European Urban and Regional Studies* 17(3): 277-292.

Bobel, Chris (2007) "I'm not an activist, though I've done a lot of it": doing activism, being activist and the "perfect standard" in a contemporary movement. *Social Movement Studies* 6(2): 147-159.

Bracke, Sarah (2016) Bouncing back: vulnerability and resistance in times of resilience. Butler, Judith, Gambetti, Zeynep och Sabsay, Leticia (red) *Vulnerability in resistance*. Durham och London: Duke University Press.

Butler, Judith (1994) Against proper objects: introduction. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 6(2-3): 1-26.

Butler, Judith, Gambetti, Zeynep och Sabsay, Leticia (red) (2016) *Vulnerability in resistance*. Durham och London: Duke University Press.

Dahl, Ulrika (2004) *Progressive women, traditional men: the politics of "knowledge" and gendered stories of "development" in the northern periphery of the EU*. Santa Cruz, CA: University of California.

Dahl, Ulrika (2014) *Skamgrepp: femme-inistiska essäer*. Stockholm: Leopard Förlag.

Dahl, Ulrika (2016) Kön och genus, femininitet och maskulinitet. Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.

Droogleever Fortuijn, Joos, van der Meer, Marieke (2006) Gender and voluntary work in late adulthood in rural communities in the Netherlands. *GeoJournal* 65(4): 381-392.

Enlund, Desirée (2020) *Contentious countrysides: social movements reworking and resisting public healthcare restructuring in rural Sweden*. Diss. Umeå: Umeå universitet.

Forsberg, Anette (2010) *Kamp för bygden: en etnologisk studie av lokalt utvecklingsarbete*. Diss. Umeå: Umeå universitet.

Fyfe, Nicholas R, Milligan, Christine (2003) Out of the shadows: exploring contemporary geographies of voluntarism. *Progress in Human Geography* 27(4): 397-413.

Ganesh, Shiv, McAllum, Kirstie (2009) Discourses of volunteerism. *Annals of the International Communication Association* 33(1): 343-383.

Glynos, Jason (2008) Ideological fantasy at work. *Journal of Political Ideologies* 13(3): 275-296.

Glynos, Jason (2014) Neoliberalism, markets, fantasy: the case of health and social care. *Psychoanalysis, Culture and Society* 19(1): 5-12.

Glynos, Jason och Howarth, David (2007) *Logics of critical explanation in social and political theory*. London: Routledge.

Goodwin, Jeff, Jasper, James M och Polletta, Francesca (red) (2001) *Passionate politics: emotions and social movements*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Halfacree, Keith (1997) Contrasting roles for the post-productivist countryside. Cloke, Paul och Little, Jo (red) *Contested countryside cultures*. London: Routledge.

Holdo, Markus (2020) Rural arguments: four perspectives in Swedish political debate. *Journal of Rural Studies* 76: 67–75.

Inglehart, Ronald och Norris, Pippa (2003) *Rising tide: gender equality and cultural change around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ingridsdotter, Jenny och Sjöstedt, Angelika (2020) Kolonial moral: lokalt motstånd på en global marknad. Lundgren, Anna Sofia (red) *Makt, moral, motstånd: engagemang för norrländska landsbygder*. Umeå: Umeå universitet.

ITPS (2005) *Regionalpolitiken som tillväxtpolitik: retorik och substans i den regionala utvecklingspolitiken*. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.

Lundgren, Anna Sofia (2013) Landsbygdssdöden. *Kulturella Perspektiv* 22(2): 27–33.

Lundgren, Anna Sofia (2017) Befolkningen åldras! Starka diskurser om svaga platser. Nilsson, Bo och Öhman, Anders (red) *Brännpunkt Norrland: perspektiv på en region i förändring*. Umeå: h:ströms.

Lundgren, Anna Sofia, Johansson, Anna (2017) Digital rurality: producing the countryside in online struggles for rural survival. *Journal of Rural Studies* 51: 73–82.

Lundgren, Anna Sofia, Nilsson, Bo (2018) Civil outrage: emotion, space and identity in legitimisations of rural protest. *Emotion, Space and Society* 26: 16–22.

Lundström Catarina och Lindgren, Gerd (2015) *Jämtland gör jämställdhet – om 30 års arbete för jämställdhet och regional utveckling*. Östersund: Kvinnobyrå Jämtlands län.

Massey, Doreen (2004) Geographies of responsibility. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 86(1): 5–18.

Mouffe, Chantal (2005) *On the political*. Abingdon och New York: Routledge.

Nilsson Bo (2020) *Rurala narrativ: opposition – makt – moral*. Lundgren, Anna Sofia (red) *Makt, moral, motstånd: engagemang för norrländska landsbygder*. Umeå: Umeå universitet.

Nilsson, Bo, Lundgren, Anna Sofia (2015) Logics of rurality: political rhetoric about the Swedish North. *Journal of Rural Studies* 37: 85–95.

Nordin, Elin (2020) Motivation till motstånd: makt och meningsskapande i mobiliseringen för att behålla bygdens BB. Lundgren, Anna Sofia (red) *Makt, moral, motstånd: engagemang för norrländska landsbygder*. Umeå: Umeå universitet.

Nordin, Lissa (2006) *Man ska ju vara två*. Stockholm: Natur & Kultur.

Oncescu, Jacquelyn, Giles, Audrey (2013) A rural school's closure: impacts on volunteers' gender roles. *Rural Society* 23(1): 2–19.

Rönblom, Malin (2008) Var tog politiken vägen? Om regionalpolitik, jämställdhet och statens förändrade former. *Tidskrift för genusvetenskap* 1: 31–52.

Rönblom, Malin, Sandberg, Linda (2015) Den nödvändiga jämställdheten. *Tidskrift för genusvetenskap* 36(3): 58–82.

Silow Kallenberg, Kim, Ingridsdotter, Jenny, Vallström, Maria, Wollin Elhouar, Elisabeth (2017) Nätrum och nättid: en netnografisk metoddiskussion med utgångspunkt i en studie av rural feminitet i ett Facebookforum. *Budkavlén* 96: 24–37.

- Sireni, Maarit (2015) Reinventing rural femininities in the post-productivist Finnish countryside. *European Countryside* 1: 42–56.
- Siverskog, Anna (2016) *Queera livslopp: att leva och åldras som lhbtq-person i en heteronormativ värld*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Sjöstedt Landén, Angelika (2011) Exploring ideological fantasies on the move. Egan Sjölander, Annika och Gunnarsson Payne, Jenny (red) *Tracking discourses: politics, identity and social change*. Lund: Nordic Academic Press.
- Sjöstedt Landén, Angelika (2012) A fantasy of the "ambitious young girl" as flexible knowledge-worker subject. *NORA: Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 20(4): 249–265.
- Sjöstedt Landén, Angelika (2014) Gruvboom och gruvkamp: anteckningar från Gällö. *Kulturella Perspektiv* 23(1): 13–21.
- Sjöstedt Landén, Angelika (2017) En berättelse om gruvmotstånd, en berättelse om Norrland? Öhman, Anders och Nilsson, Bo (red) *Brännpunkt Norrland: perspektiv på en region i förändring*. Umeå: h:ström.
- Sjöstedt Landén, Angelika, Fotaki, Marianna (2018) Gender and struggles for equality in mining resistance movements: performing critique against neoliberal capitalism in Sweden and Greece. *Social Inclusion* 6(4): 25–35.
- Skinner, Mark W, Winterton, Rachel (2017) Interrogating the contested spaces of rural aging: implications for research, policy, and practice. *Gerontologist* 58(1): 15–25.
- Vallström, Maria och Vallström, Mikael (2014) Hållbar utveckling på kartan och i verkligheten. Vallström, Mikael (red) *När verkligheten inte stämmer med kartan: lokala förutsättningar för hållbar utveckling*. Lund: Nordic Academic Press.
- Vallström, Mikael (2014) Kartors makt och förbiseenden. Vallström, Mikael (red) *När verkligheten inte stämmer med kartan: lokala förutsättningar för hållbar utveckling*. Lund: Nordic Academic Press.
- West, Karen (2011) Articulating discursive and materialist conceptions of practice in the logics approach to critical policy analysis. *Critical Policy Studies* 5(4): 414–433.
- Wilson, Geoff (2010) Multifunctional "quality" and rural community resilience. *Transactions of the Institute of British Geographers* 35(3): 364–381.
- Wilson, John (2000) Volunteering. *Annual Review of Sociology* 26: 215–240.
- Wilson, John (2012) Volunteerism research: a review essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 41(2): 176–212.
- Woods, Michael, Anderson, Jon, Guilbert, Steven, Watkin, Suzie (2012) The countryside is angry: emotion and explanation in protest mobilization. *Social & Cultural Geography* 13(6): 567–585.

Nyckelord

Frivilligengagemang, genus, motståndspraktiker, Norrland

Anna Sofia Lundgren

Institutionen för kultur- och medievetenskaper

Enheten för demografi och åldrandeforskning

Umeå universitet

901 87 Umeå

E-post: anna.sofia.lundgren@umu.se

Angelika Sjöstedt

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Mittuniversitetet

835 21 Östersund

E-post: angelika.sjostedt-landen@miun.se